

Ojczyzna to ziemia i groby
Narody tracąc pamięć - tracą życie.
Ferdynand Foch

KOPIEC NIEPODLEGŁOŚCI

50 lat później

Idea sypania kopców poświęconych wielkim postaciom historycznym, wydarzeniom ważnym dla narodów jest bardzo dawna. Najstarsze krakowskie kopce - Krakusa i Wandy pochodzą z czasów przedchrześcijańskich, kopiec Kościuszki z lat 1820-1823, a kopiec Józefa Piłsudskiego zaledwie sprzed 50 lat. 9 lipca 1937 roku bowiem definitywnie ukończono jego sypanie. Dziś, mimo że najmłodszy z kopców wydaje się być najbardziej zaniedbanym. Zaniedbanym - lecz nie zapomnianym - żyją wszak ludzie, którzy go sykali. Żyją jeszcze legionieści polscy i żołnierze POW - uczestnicy wydarzeń, na których m.in. część kopiec ten, zwany też Kopcem Niepodległości, został usypany. Dorosły wreszcie nowe pokolenia, dla których idee ojców i dziadów są nie tylko wspomnieniem historycznym lecz drogowskazem postępowania na dziś. Do pokolenia obecnego należy też podtrzymanie własnego dziedzictwa, w tym przywrócenie Kopcowi dawnej świetności i utrzymanie go w stanie godnym idei, jaką umiecznia.

Odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 roku po 123 latach nieobecności w ro dzinie wolnych narodów było faktem niezwykłym, oczekiwanym - a jednocześnie zaskakującym; potrzebnym wszystkim - a przez tak niewielu wywalczonym. Było cudem, który się ziścił. W wielu umysłach zrodziła się wówczas myśl uczczenia w sposób doniosły tego wielkiego wydarzenia. Pomnik, choćby spiżowy, wydawał się czymś mniej trwałym, kopiec zaś - dziełem obliczonym na przetrwanie przez tysiąclecia tak, jak odzyskanie niepodległości było czynem na miarę tysiąclecia, porównywalnym w doniosłości do chrztu Polski. W marcu 1934 ideę usypania kopca w Krakowie podjął Związek Legionistów Polskich, grupujący tych, którzy jako jedyni na przestrzeni 150 lat mieli szczęście walczyć o niepodległość skutecznie. Zdecydowano, że kopiec nazwany imieniem Józefa Piłsudskiego - Pierwszego Marszałka Polski i Budowniczego Polski Niepodległej, będzie nie tylko znakiem odzyskanej niepodległości lecz przede wszystkim pomnikiem walki Narodu o niepodległość. Symbolem tego miała stać się ziemia zroszona krwią Polaków z pobojuwisk, miejsc kaźni i męczeństwa w latach 1794-1920, którą postanowiono złożyć w kopcu. W Warszawie powstał Komitet Budowy Kopca Józefa Piłsudskiego, któremu przewodniczył Walery Sławek - jeden z najdawniejszych towarzyszy walk Marszałka. Jako datę rozpoczęcia prac wyznaczono 6 sierpnia 1934. Mijało wówczas 20 lat od wymarszu z krakowskich Oleandrów I Kompanii Kadrowej. Prologiem i przyczyną poniekąd 11 Listopada był bowiem Czyn 6 Sierpnia. Kopiec usytuowano na wzniesieniu Sowiniec (358 m n.p.m.) w zach. części Lasku Wolskiego. W ten sposób, z perspektywy Oleandrów horyzont zamykają dwa kopce - Kościuszki i Piłsudskiego, symbolizując ciągłość polskich zmagañ niepodległościowych. Projektantem Kopca był inż. Franciszek Maczynski, a kierownikiem robót kpt.saperów inż.Stanisław Kuzmiński (do końca 1936 roku), później inż.Kacper Marchewka. 6 sierpnia 1934 o godzinie 10-ej uroczystie położono kamień węgielny z wrytą datą pierwszego dnia budowy i rozpoczęto sypanie. Śmierć Marszałka gwałtownie przyspieszyła prace. Od maja 1935 do budowania kopca włączył się cały naród. Budowali wszyscy. Były dni, że przez Kopiec przewijało się 10.000 ludzi (a każdy wwoził co najmniej jedną taczkę ziemi) - dorosłych i dzieci, przedstawiciele wszystkich stanów i zawodów, rożnych wyznań, przekonań i narodowości. Komitet Budowy zebrał ze społecznych składek ponad 870 tys. zł (ok. 170 tys. dolarów). Na budowę Kopca wydano 547 tys., a resztę przeznaczono na uporządkowanie terenu wokół Kopca i konserwację w przyszłości. Od 9 czerwca 1935 prace koordynował powołany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Naczelny Komitet Uczczenia Pamięci Józefa Piłsudskiego. Ukończony w 1937 roku Kopiec zajmuje pow. 0,76 ha, jego wys. w 1939 roku wynosiła 36 m. a w 1981 33,7 m. Średnica podstawy wynosi 111 m a kubatura 130 tys.m. Szczyt Kopca zwieńczono granitem z wrytym krzyżem legionowym. W Kopcu do roku 1939 złożono ziemie z ponad 3600 miejsc związanych z walką o niepodległość. W ten sposób stał się on zbiorową mogiłą - MOGIŁĄ MOGIŁ. Podobny w symbolice jest tylko Grób Nieznanego Żołnierza. Pierwsza ziemia wsypana do Kopca była pobrana z grobu Matki Żołnierza - matki Józefa Piłsudskiego. Wybuch wojny przerwał prace prowadzone nad uporządkowaniem otoczenia Kopca. Warto dodać, że w wielu innych miejscowościach podjęto również budowę kopców poświęconych Józefowi Piłsudskiemu.

16 kwietnia 1941 roku Generalny Gubernator Hans Frank nakazał staroście miejskiemu Rudolfowi Pavlu zrównanie z ziemią kopców Kościuszki i Piłsudskiego, gdyż uważał za niedopuszczalne, aby "w Krakowie z daleka były widoczne pomniki kultury i władzy polskiej". Ale okupanci hitlerowscy nie zdążyli dokonać zniszczenia. W 1945 roku Kopiec znajdował się w stanie nienaruszonym. Rozpoczął się jednak najtrudniejszy okres w jego dziejach. Dla komunistów, którzy objęli wówczas w kraju władzę, Kopiec był symbolem kierunku myślenia w polityce, od którego zdecydowanie się odcięli. Rozpoczęto więc działania mające na celu likwidację Kopca. . Przede wszystkim zalesiono zbocza Kopca i otaczającą go polanę. Doprowadziło to do rozsadzania przez korzenie masy ziemnej, nastąpiły liczne obsunięcia. W 1953 przy pomocy czołgu zdarto ze szczytu głąz zwieńczający. Zsumany w dół granit wrył w zboczu potężną rynnę. Spływająca w dół woda znalazła wygodne koryto, żłobiąc je coraz głębiej. Zamierzony cel częściowo osiągnięto. W latach siedemdziesiątych sylwetka Kopca, dotychczas dobrze widoczna, zniknęła wśród drzew, przestała istnieć w pejzażu Krakowa. Ze wszystkich planów, map, przewodników starannie usunięto informacje o nim. Głównym celem miała być oczywiście nie tylko fizyczna likwidacja. Chodziło przede wszystkim o likwidację jego oddziaływania w sferze moralnej, wymazanie z pamięci, usunięcie wpływu idei, jakie w sobie zawierał, idei przed którymi chciano uchronić pokolenie urodzone po upadku Polski Niepodległej. Częściowo cel ten niestety

osiągnięto. Kopiec zniknął z ogólnonarodowej świadomości, a nawet ze świadomości wielu krakowian. Nie wszyscy jednak zapomnieli. Początkowo o szacunek dla tej mogiły mogli samotnie walczyć płk Józef Herzog, legionista polski, który od 1957 roku wszelkimi sposobami starał się o ratowanie Kopca. Zwracał się nawet do takich organizacji i instytucji jak MON i Min. d/s Kombatantów, które głośno deklarowały szacunek dla polskich pamiętek narodowych i polskich tradycji patriotycznych. Jego starania pozostały bezskuteczne.

W 1974 roku działania te wsparł ówczesny metropolita krakowski ks. kardynał Karol Wojtyła pisząc do płk Herzoga m.in. "...Pragnę wyrazić moją solidarność z Pańskimi poczynaniami, które mają na celu obronę godności narodu, a zwłaszcza honoru polskiego żołnierza - tego, któremu Polska zawdzięcza Niepodległość. Wołanie o szacunek dla pamiętek przeszłości, m.in. dla Kopca Józefa Piłsudskiego jest w pełni uzasadnione. Oby jeszcze było skuteczne."

Mimo przeciwności podejmowano pewne działania pozytywne. I tak w 1963, w 45-tą rocznicę odzyskania Niepodległości krakowscy rzemieślnicy dokonali częściowej renowacji podstawy Kopca i wzmocnienia murów obwodowych. W 1964 podjęto osobliwą decyzję przekształcenia tego miejsca będącego największym sanktuarium krwi polskiej przelanej dla Ojczyzny w obiekt sportowy. Na szczęście pomysł ten upadł.

Dopiero w 1980 roku wieloletnie starania płk Herzoga i innych osób przyniosły pewne efekty. Wycięto (siłami społecznymi) około 500 drzew porastających kopiec, a wreszcie przy Towarzystwie Miłośników Historii i Zabytków Krakowa powołano Komitet Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego grupujący ludzi, którym od lat idea odnowy Kopca leżała na sercu. Od tamtej pory prace przy renowacji są prowadzone systematycznie i w sposób zorganizowany. Komitet jako cele statutowe podjął: odbudowę i stałą opiekę nad Kopcem oraz kultywowanie idei i tradycji, które on uosabia. W ten sposób Komitet kontynuuje cele i prace Komitetu Budowy Kopca JP i Naczelnego Komitetu Uczczenia Pamięci JP. Zmarły w 1983 Kadrowiak mjr Brzęk-Osiński, sekretarz generalny powołanego przez Prezydenta Mościckiego NKUP JP był również naszym współpracownikiem. Aby nie powtórzyła się sytuacja z lat 1939-1980, Komitet wystąpił o formalne uznanie Kopca za Pomnik Pamięci Narodowej i zabytek kultury materialnej. Pozytywną decyzję uzyskano w kwietniu 1981 roku. Komitet podtrzymuje tradycje składania w Kopcu ziem związanych z walką Polaków o Niepodległość. W latach 1981-85 zorganizowano pięć takich uroczystości. Odbyły się one przy licznych udziałach społeczeństwa, kombatantów, duchowieństwa i pierwszych żołnierzy Komendanta. Ogółem złożono ziemię z 95 miejsc martyrologii z lat 1939-45. Staraniem Komitetu wspólnie z NSZZ "Solidarność" przywrócono w Krakowie tablice poświęcone czynowi Józefa Piłsudskiego: na ul. Topolowej, w podwórzu Magistratu, przy ul. Księcia Józefa, przy ul. Podchorążych, na Rynku Głównym (Ratusz), w Goszycach. Zorganizowano cztery wystawy poświęcone: Józefowi Piłsudskiemu, wielkiemu Polakom w 1918, historii Kopca i Rewii Kawalerii Polskiej w 1933 roku w rocznicę odsieczy wiedeńskiej. Komitet organizuje również wieczory historyczno-artystyczne (cykl "Wolność - Niepodległość"). Warto również wymienić Komitet jako współorganizatora, wraz z NSZZ "Solidarność" i Kapitułą Odznaki Honorowej "Uczestnikowi Marszu Szlakiem Kadrowki", odrodzonych w 1981 roku Marszów Szlakiem I Kompanii Kadrowej (6-12 sierpień). Dotychczas odbyło się 21 Marszów (15 w latach 1924-39, a 6 w latach 1981-86). W rocznicę związane z osobą Marszałka (19 marzec, 12 maj, 6 sierpień, 11 listopad) Komitet organizuje uroczyste akademie, a na Kopcu podnoszona jest flaga narodowa.

Spśród sekcji środowiskowych działających w Komitecie najważniejszą jest sekcja skupiająca pierwszych żołnierzy J. Piłsudskiego - legionistów polskich i Peowiaków. Serdecznie prosimy Dostojnych Meteranów o nawiązanie kontaktu z Komitetem. Prosimy również o nadsyłanie wszelkich informacji dotyczących Kopca, jak również związanych z szeroko pojętą ideą czynu niepodległościowego. Komitet wydaje biuletyn wewnętrzny "Sowińiec". Przewodniczącym Komitetu jest Jerzy Bukowski, viceprzewodn. honorowym - prof. Tadeusz Strojny - Prezes Związku Legionistów Polskich. W skład władz Komitetu wchodzi również viceprzewodniczący Tadeusz Roszkiewicz i Witold Tukałto - kierownik odbudowy Kopca, Małgorzata Marek - skarbnik, Andrzej Fiszer - sekretarz, Janusz Bac - archiwista, Zofia Bigaj - gospodarz pawilonu, Roman Hnatowicz - organizator wieczorów hist.-art. i Wojciech Pęgiel - redaktor "Sowińca". Komitet liczy ponad 200 członków.

Pokolenie nasze nie może zaprzepaścić własnego dziedzictwa, własnej tożsamości. Nie może dopuścić do dewastowania i zaniedbania Kopca. Byłoby to sprzeniewierzeniem się bohaterskiej przeszłości i ideałom, o które walczyło tyle pokoleń. Obecnie Kopiec jest jedną z dwu zaledwie placówek noszących imię Józefa Piłsudskiego na terenie zamieszkałym przez niemal 38 milionów Polaków. Druga to Gdańska Stocznia Remontowa im. JP (nazwę nadano 11 listopada 1981). Tak, Józef Piłsudski nie ma nawet ulicy własnego imienia, szkoły, nie mówiąc już o monumencie. Natomiast w największych metropoliach świata istnieją ulice Jego imienia (na ogół reprezentacyjne), na Spitsbergenie istnieje łańcuch górski im. Piłsudskiego. A w kraju imię Józefa Piłsudskiego usunięto nawet w podziemiach: komorę Jego imienia w kopalni soli w Wieliczce przemianowano na komorę K. Świerczewskiego. Kopiec jest odnawiany społecznymi tylko siłami - naszymi siłami. Stańmy do pracy przy odbudowie Kopca, tak jak w Polsce Niepodległej nasi ojcowie przy jego budowie. TO NASZ OBOWIĄZEK.

Kraków, 12 maja 1987

[opr. Wojciech Pęgiel]

Prace przy odbudowie Kopca prowadzone są w każdą sobotę i niedzielę od godz. 11-ej. Dojazd autobusem linii 134 do ZOO a stamtąd ok. 10 min. pieszo.

Wpłaty na rzecz odbudowy Kopca na konto:

Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa

PKO I O/Kraków 35510 - 10764 - 132 (na Kopiec J.P.)

Spotkania informacyjne odbywają się co środę o godz. 15:30 w siedzibie Komitetu.

Nasz adres: KOMITET OPIEKI NAD KOPCEM JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO

ul. Św. Jana 12, 31-018 KRAKÓW